

**Oleh Pustovoi, Doctor of Sciences (Economics),
Leading Researcher**
*State Institution "Institute for Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine"*
Kyiv, Ukraine

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-356-9-5>

GLOBAL MULTIPOLARITY AND CHALLENGES FOR DEVELOPING ECONOMIES

ГЛОБАЛЬНА БАГАТОПОЛЯРНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ ЕКОНОМІК, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Впродовж двох останніх десятиліть темпи економічного зростання низки країн значно перевищували аналогічні показники в розвинених країнах, що традиційно визначали динаміку світової економіки. Ця довгострокова тенденція дала науковцям підставу для висновку, що в світовій економіці формуються нові полюси зростання.

Серед країн з розвиненими ринками традиційними полюсами глобального зростання здебільшого вважаються США та країни Єврозони, у складі яких провідну роль відіграють Німеччина та Франція. У ролі потенційних полюсів глобального зростання, на наш погляд, є підстави розглядати Велику Британію, Японію та Південну Корею.

Серед країн з ринками, що прискорено розвиваються, новим полюсом глобального зростання зазвичай визнається Китай, а потенційними полюсами – країни з динамічними економіками, що стають лідерами регіонального зростання в різних географічних частинах світу. До складу останніх включають Бразилію, Росію, Індію, Індонезію, Єгипет, Пакистан, Південно-Африканську Республіку, Мексику, Саудівську Аравію, Туреччину, а також Філіппіни та В'єтнам.

Дослідження, що здійснюються в сфері глобальної багатополарності, умовно можна систематизувати в межах двох напрямів. Перший – спрямований переважно на виявлення джерел швидкого економічного зростання Китаю та потенційних полюсів глобального зростання з числа країн, ринки яких прискорено розвиваються. Серед джерел аналізуються: інвестиційні та людські ресурси, сукупна факторна продуктивність, рівень споживання, експортні доходи, витрати на НДДКР [1] тощо.

Другий напрям досліджень орієнтований переважно на оцінювання ефектів впливу Китаю та потенційних полюсів глобального зростання з

числа країн, ринки яких прискорено розвиваються на перебіг сучасних процесів глобалізації [2], на світовий порядок [3], міжнародні багатосторонні організації, такі як G20, Світовий банк і МВФ та на економіки інших країн.

На наш погляд, у межах другого напряму досліджень певний науковий інтерес представляють роботи, в яких аналізуються *якісні аспекти ефектів впливу* реальних та потенційних полюсів глобального зростання на інші національні економіки. Актуальність цих робіт можна обґрунтувати так. Донині серед економістів зберігається стереотип мислення, що країни з розвиненими ринками переважно зацікавлені в торгівлі з країнами, що розвиваються, як із постачальниками сировинних ресурсів. Раціональне зерно цього стереотипу було сформовано на історичних фактах колоніальної політики західних держав у XIX – на початку XX століття. Однак час змінює реальність. Сьогодні вже неможливо ігнорувати очевидні факти, що Китай та потенційні полюси глобального зростання з числа країн, ринки яких прискорено розвиваються, поступово перетворюються в масштабних інвесторів, експортерів, імпортерів та починають впливати на країни як із розвиненими економіками, так і такими, що розвиваються.

Аналізуючи зазначені економічні тенденції, західні вчені почали висловлювати окремі застереження. Так, американська науковиця Шанталь Томас збирала в сферах міжнародної політики та міжнародного торговельного права *докази* для підтвердження гіпотези про виникнення нових загроз для розвитку та індустріалізації менших економік, що розвиваються (*smaller developing economies*) через їх неспроможність конкурувати з масштабними економіками країн, що нарощують свій вплив на глобальне зростання [4].

Аналітичне використання наведеної гіпотези потребує додаткової перевірки її безпомилковості на основі доказів зібраних в економічній сфері. На наш погляд, частково це можна зробити шляхом порівняння обсягів закупівлі в менших економіках, що розвиваються продукції підвищеної технологічної складності країнами-реальними та потенційними полюсами глобального зростання. Більші обсяги закупівлі зазначеної продукції реальними та потенційними полюсами із числа країн з розвиненими ринками або з ринками, що прискорено розвиваються можна використати як доказ формування ними порівняно *сильніших торговельних стимулів* для розвитку експортного потенціалу певної країни, зменшення ризиків її економічної маргіналізації, тобто збереження за собою ролі постачальника сировинних ресурсів на світові ринки в майбутньому. Спробуємо скористатися наведеним методологічним підходом для збору таких доказів на прикладі України.

У довоєнному 2021 р. в Україні економічну активність суттєво стимулював попит, що формувався на внутрішніх ринках країн, які виконували роль реальних та потенційних полюсів глобального зростання. Так, на ринках країн Євразії вітчизняні експортери продали товарів на суму 15750, США – 1622, Великої Британії, Південної Кореї та Японії – 1729,4 млн дол. США [5]. Питома вага зазначених країн становила 28,1% у структурі товарного експорту України.

Водночас на ринках Китаю вітчизняні експортери продали продукції на суму 8003,5 млн дол. США, Індії – 2494,3, Бразилії, В'єтнаму, Єгипту, Індонезії, Мексики, Філіппін, Пакистану, Російської Федерації, Саудівської Аравії, Південно-Африканської Республіки, Туреччини – 12554,2 млн дол. США. Питома вага зазначених країн становила 33,9% у структурі товарного експорту України. З наведеного випливає, що ці країни створювали сильніші торговельні стимули для розширення виробництва в експортних галузях порівняно з аналізованими країнами з розвиненими ринками. Безумовно, це створювало додаткові можливості для зростання економіки.

Напередодні війни в Україні продукція підвищеної технологічної складності, що мала хороші перспективи для продажу на світових ринках та високу ціннісну (нецінову, якісну) конкурентоспроможність, входила до складу таких товарних груп: двигуни турбореактивні, турбогвинтові та інші газові турбіни; частини літальних апаратів; електрообладнання звукове або візуальне сигналізаційне; турбіни на водяній парі та інші парові турбіни; проводи ізольовані, кабелі та інші ізольовані електричні провідники; електронагрівальні прилади та апарати; судна, призначені для перевезення людей або вантажів; яхти та інші плавучі засоби [6]. Відповідно до УКТЗЕД ці групи позначаються кодами 8406, 8411, 8516, 8531, 8544, 8803, 8901, 8903 (далі продукція, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903).

У 2021 р. в Україні обсяг експорту наведеної продукції становив 2791 млн дол. США. Зокрема, на ринках США, країн Євразії, Великої Британії, Південної Кореї та Японії її було продано на суму понад 765,5 млн дол. США, що становило 27,4% від обсягу загального експорту продукції, що класифікується за кодами УКТЗЕД 8406, ... 8903. Водночас на ринках Китаю та потенційних полюсів глобального зростання з числа країн, ринки яких прискорено розвиваються цієї продукції було продано на суму близько 356,7 млн дол. США, що становило 12,8% від обсягу її загального експорту.

Апробація запропонованих наукових підходів на прикладі України дала змогу отримати такі результати. Виявлено, що на міжнародних ринках додатковий попит Китаю та потенційних полюсів глобального

зростання з числа країн із ринками, що прискорено розвиваються, створює сильні торговельні стимули для поживлення економічної активності у вітчизняних експортних галузях з виробництва сировини та продукції її неглибокої переробки, та *слабкі* – у галузях з виробництва продукції підвищеної технологічної складності. Тому подальше стрімке інерційне розширення торгівлі України із зазначеними країнами неодмінно буде збільшувати ризики уповільнення якісних (структурних) змін у вітчизняній зовнішній торгівлі на користь продукції підвищеної технологічної складності. Отримані емпіричні дані підтверджують припущення західних учених, що глобальна багатополарність створює додаткові загрози для розвитку менших економік, що розвиваються, тому що стимулює збереження за ними ролі постачальника сировинних ресурсів на світові ринки в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Multipolarity: The New Global Economy / The World Bank. Washington DC, 2011. 159 p. URL: https://st.ilssole24ore.com/pdf2010/SoleOnLine5/_Oggetti_Correlati/Documenti/Finanza%20e%20Mercati/2011/05/rapporto-banca-mondiale.pdf?uuiid=8e51bc8a-815c-11e0-aafa-45b34071770c
2. Pieterse J.N. Multipolar globalization : emerging economies and development. 2018, London, New York: Routledge, Taylor & Francis Group. 247 p. URL: <https://escholarship.org/uc/item/2dr6q014>
3. Nicolas F. China and the global economic order. *China perspectives*. 2016. № 2. P. 7–14. DOI : <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.6960>
4. Thomas C. Trade and development in an era of multipolarity and reterritorialization. *Yale Journal of International Law Online*. November. 2018. Vol. 44. № 77. P. 77–85. URL : <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2767&context=facpub>
5. Сумарний обсяг імпорту та експорту по країнах у розрізі товарних позицій за кодами УКТЗЕД (тисяч доларів США) за період з 01.01.2021 р. по 31.12.2021 р. / Державна фіскальна служба України. 2022. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11>
6. Пустовойт О.В. Цінова та ціннісна конкурентоспроможність товарного експорту України. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 7–31.